

Advies bij het voorstel van resolutie
inzake de versterking en de uitbreiding
van de opleiding Defensie en Veiligheid
in het kader van de algemene
maatschappelijke weerbaarheid (Kamer
van Volksvertegenwoordigers, DOC 56
1322/001)

Op vraag van de commissie Landsverdediging van de Kamer van Volksvertegenwoordigers formuleert het Vlaams Vredesinstituut onderstaand advies bij het voorstel van resolutie inzake de versterking en de uitbreiding van de opleiding Defensie en Veiligheid in het kader van de algemene maatschappelijke weerbaarheid (ingediend op 26 januari 2026 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers door Kjell Vander Elst en Paul Van Tigchelt).

Het Vlaams Vredesinstituut

- ondersteunt de brede visie op maatschappelijke weerbaarheid zoals die in het voorstel van resolutie ter sprake komt;
- beveelt aan om in de resolutie te verwijzen naar de veelheid aan manieren waarop maatschappelijke weerbaarheid versterkt kan worden, alsook naar de verschillende niveaus (lokaal, democratische samenleving, internationaal) waarop aan weerbare vrede gewerkt kan worden;
- ondersteunt het belang dat het voorstel van resolutie hecht aan democratische burgerschapseducatie in het kader van de opleiding Defensie en Veiligheid;
- beklemtoont op basis van de onderwijsdoelen voor de derde graad van het secundair onderwijs in Vlaanderen dat het voor leerlingen die zich voorbereiden op een loopbaan bij Defensie of in de veiligheidssector belangrijk is om zich niet alleen te bekwamen in opleidingsonderdelen die direct gelinkt zijn aan de eisen van een job bij Defensie of in de veiligheidssector, maar ook om te leren over
 - de beginselen en de werking van de democratische rechtsstaat;
 - strategieën en technieken om conflictsituaties te hanteren en te de-escaleren;
 - de betekenis en de impact van oorlog en geweld, en over de beginselen en de werking van rechtsstelsels zoals het internationaal humanitair recht.

1 Het voorstel van resolutie inzake de versterking en de uitbreiding van de opleiding Defensie en Veiligheid in het kader van de algemene maatschappelijke weerbaarheid

Het voorstel van resolutie inzake de versterking en de uitbreiding van de opleiding Defensie en Veiligheid in het kader van de algemene maatschappelijke weerbaarheid (ingediend op 26 januari 2026 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers door Kjell Vander Elst en Paul Van Tigchelt) vertrekt van de vaststelling dat de Europese en globale veiligheidscontext ingrijpende transformaties doormaakt. Oorlog in Europa, hybride dreigingen en grensoverschrijdende crisissen, zo stelt het voorstel van resolutie, brengen het belang van defensie en de veiligheidssector in herinnering. In dat kader is er in beleidsdocumenten ook sprake van de nood aan meer capaciteit voor selectie, opleiding en vorming. De opleiding Defensie en Veiligheid die sinds 2021 in het secundair onderwijs wordt ingericht, wordt gezien als een belangrijke schakel in de voorbereiding van jongeren op een loopbaan bij Defensie of in de veiligheidssector. Terwijl op federaal niveau Defensie een cruciale partner in deze opleiding is, vallen andere, onderwijsgerelateerde aspecten van de opleiding onder de verantwoordelijkheid van de deelstaten.

Het voorstel van resolutie pleit voor een aantal zaken. Een eerste punt waarvoor aandacht gevraagd wordt is de ongelijke geografische spreiding van het aanbod van de opleiding. In sommige delen van Vlaanderen wordt de opleiding bijvoorbeeld niet aangeboden. Het voorstel van resolutie pleit daarom niet alleen voor het versterken, maar ook voor het geografisch uitbreiden van de opleiding.

Daarnaast pleit het voorstel van resolutie voor het verbreden van de inhoud van de opleiding “naar civiele veiligheid en maatschappelijke weerbaarheid”. De indieners vertrekken aldus van een brede opvatting van veiligheid en weerbaarheid: “De versterking van Defensie kan (...) niet meer los worden gezien van de bredere maatschappelijke weerbaarheid. Veiligheid is vandaag niet uitsluitend een militaire opdracht: ook politie, brandweer, civiele bescherming, crisiscoördinatie, lokale besturen en burgers zelf spelen een cruciale rol.” (blz. 3) De indieners van het voorstel van resolutie beklemtonen ook het belang van het ontwikkelen van “verantwoordelijk burgerschap” (blz. 4) bij de leerlingen die de opleiding volgen: “Dit voorstel van resolutie vraagt daarom expliciet om de inhoudelijke ontwikkeling van de opleiding te versterken met civiele veiligheid, crisisbeheer en maatschappelijke weerbaarheidstrainingen. Op die manier wordt Defensie en Veiligheid een opleiding die jongeren die dat wensen, voorbereidt op een brede waaier aan veiligheidsberoepen én hen vormt tot weerbare en verantwoordelijke burgers.” (blz. 6)

2 Links met expertise van het Vlaams Vredesinstituut

Met een schrijven van 19 februari 2026 vroeg de commissie voor Landsverdediging van de Kamer van Volksvertegenwoordigers aan het Vlaams Vredesinstituut, een onafhankelijk

instituut voor conflict- en vredesonderzoek bij het Vlaams Parlement, om een schriftelijk advies te formuleren bij het voorstel van resolutie. De Raad van Bestuur van het Vlaams Vredesinstituut besloot op deze vraag in te gaan.

Belangrijk is wel om helder af te bakenen bij welke aspecten van het voorstel van resolutie het Vredesinstituut zinvolle aanbevelingen kan uitbrengen. Adviezen van het Vredesinstituut zijn gebaseerd op onderzoek. Het Vredesinstituut heeft geen bijzondere expertise over enkele belangrijke insteken van de resolutie, zoals de geografische uitbreiding van de opleiding of de randvoorwaarden die nodig zijn om dit op een impactvolle manier te doen, zoals de aantallen leerkrachten. Ook over de kennis en vaardigheden inzake specifieke defensie- en veiligheidsaspecten die in het curriculum van de opleiding aan bod komen heeft het instituut geen onderzoek verricht.

Wel heeft het Vlaams Instituut wetenschappelijk onderbouwde expertise over een aantal dimensies en thematieken die naar voren komen in het voorstel van resolutie.

Ten eerste ziet het Vredesinstituut de mogelijkheid om bij te dragen aan de ontwikkeling van de visie rond brede maatschappelijke veiligheid en weerbaarheid die aan het voorstel van resolutie ten grondslag ligt. Het onderzoek van het Vredesinstituut naar pragmatische, beleidsrelevante en praktijkgerichte conceptualiseringen van vrede, en specifiek ons werk rond weerbare vrede is hier relevant.¹

Ten tweede heeft het Vredesinstituut expertise ontwikkeld over onderwijsdoelen en curriculumontwikkeling rond democratisch burgerschap, conflicthantering en leren over oorlog en vrede in de context van het Vlaamse onderwijs.² In het voorstel van resolutie wordt enkele malen het belang bevestigd van democratische burgerschapseducatie in het kader van de opleiding Defensie en Veiligheid (zie hierboven). In deze adviesnota wil het Vredesinstituut hierover enkele concrete aanbevelingen naar voren brengen.

3 Een brede visie op veiligheid en weerbaarheid: werken aan weerbare vrede

In hun voorstel van resolutie pleiten de indieners voor een brede visie op veiligheid en weerbaarheid. Niet alleen wordt gesteld dat de opleiding Defensie en Veiligheid naast loopbanen bij Defensie, politie en private veiligheid jongeren ook kan voorbereiden op jobs bij de brandweer en de civiele veiligheid. Het voorstel vertrekt ook van een brede invulling van “maatschappelijke weerbaarheid”.

De afgelopen jaren heeft het Vredesinstituut een theoretisch kader ontwikkeld rond *weerbare vrede*. Dit kader sluit aan bij de brede visie op veiligheid en weerbaarheid die het voorstel van resolutie hanteert. Volgens het Vredesinstituut spelen defensie en veiligheidsdiensten zoals politie en inlichtingendiensten een cruciale rol in het versterken van de weerbaarheid van onze democratische samenleving. In tijden van turbulentie wordt onze samenleving geconfronteerd met een complexe set van risico's en bedreigingen – extremisme, geopolitieke crisissen, klimaatuitdagingen en mogelijk negatieve effecten van digitalisering en AI. Om die risico's te hanteren, bedreigingen tegen te gaan en het democratische en vreedzame karakter van ons

samenlevingsmodel te borgen zijn investeringen in defensie en veiligheid vandaag aan de orde. Volgens het Vredesinstituut gaat het werken aan maatschappelijke weerbaarheid en het borgen van het democratische en vreedzame karakter van onze samenleving echter ook verder en dieper. Versterken van weerbaarheid vergt investeringen en inspanningen in verschillende maatschappelijke domeinen, en dat op verschillende niveaus.

Op lokaal niveau betekent het versterken van maatschappelijke weerbaarheid werken aan goed onderwijs; brede geweldpreventie, conflictbemiddeling en cohesie in wijken en gemeenten; goed jeugdwerk; degelijke gezondheidszorg; enzovoort. Naast jongeren die zich willen engageren in defensie- en veiligheidsberoepen, zoals het voorstel van resolutie belicht, wijst het Vredesinstituut erop dat ook jongeren die zich voorbereiden op bijvoorbeeld een loopbaan in de zorgsector of zich engageren in jeugdbewegingen en vrijwilligerswerk, een bijzonder waardevolle, ja zelfs onmisbare bijdrage leveren aan het versterken van de weerbaarheid van onze democratische samenleving. In de visie van het Vredesinstituut houdt het versterken van weerbaarheid en het voorbereiden van burgers op eventuele crisissen bovendien niet alleen in dat we burgers vragen om individuele noodpakketten en rantsoenen in huis te halen, maar dat we ook inzetten op het versterken van lokale samenwerkingsverbanden (vrijwilligersgroepen, sport- en middenveldorganisaties,...) die een rol kunnen spelen bij crisissen. Maatschappelijke weerbaarheid en het borgen van het democratische en vreedzame karakter van onze samenleving wordt alleen maar sterker als het een individu-overstijgende inzet krijgt.

Werken aan maatschappelijke weerbaarheid impliceert volgens het Vredesinstituut ten tweede inspanningen om het pluralistische, democratische en vreedzame karakter van de bredere samenleving te versterken, bijvoorbeeld tegen manipulatie van buitenaf of tegen schadelijke polarisatie en gewelddadig extremisme in de eigen samenleving. In dat licht speelt het structureel verankeren en versterken van kritisch denken en democratische burgerschapseducatie in ons secundair onderwijs, zoals dat door de onderwijsdoelen voor het Vlaams onderwijs voorgeschreven wordt, een cruciale rol. In de volgende sectie lichten we in detail toe hoe democratische burgerschapseducatie een rol kan spelen in defensie- en veiligheidsopleidingen in het secundair onderwijs.

Tot slot beklemtoont het Vredesinstituut in zijn denken over weerbare vrede dat we de weerbaarheid van onze open samenleving en economie niet alleen versterken door te investeren in defensie en de veiligheidssector, maar ook door te blijven inzetten op collectieve veiligheid, diplomatie, multilaterale samenwerking, mensenrechten en internationaal (humanitair) recht. Deze zaken staan vandaag ernstig onder druk. Maar voor een klein land als Vlaanderen en België blijven ze, naast een waardevol normatief kader, ook een kwestie van welbegrepen pragmatisch eigenbelang.

Samenvattend besluiten we dat de visie van het Vredesinstituut over weerbare vrede aansluit bij de brede visie op maatschappelijke weerbaarheid zoals die in het voorstel van resolutie naar voren komt. Het theoretische kader over weerbare vrede kan die brede visie op maatschappelijke weerbaarheid ook verdiepen en verrijken. Concreet kan dit gebeuren door deze brede visie op veiligheid en weerbaarheid door te vertalen tot op het niveau van opleidingsonderdelen en lesplannen van de opleiding, bijvoorbeeld door naast de specifieke opleidingsonderdelen inzake defensie en veiligheid ook aandacht te besteden aan thema's die gerelateerd zijn aan lokale vormen van geweldpreventie, conflictbemiddeling, sociale cohesie; kennis en vaardigheden inzake democratisch burgerschap; en het hand in hand gaan van diplomatie, internationale samenwerking en multilateralisme met defensie en collectieve veiligheid op internationaal niveau.

4 Een brede visie op maatschappelijke weerbaarheid in de praktijk van de opleiding

Het voorstel van resolutie stelt “dat het belangrijk is om geëngageerde jongeren kansen te geven om zich actief en zinvol in te zetten voor de veiligheid van ons land en onze maatschappij, met bijzondere aandacht voor maatschappelijke weerbaarheid en burgerschapsvorming” (blz. 8). De brede visie op maatschappelijke weerbaarheid wordt in het voorstel van resolutie dus expliciet gelinkt aan democratische burgerschapseducatie.

De afgelopen jaren heeft het Vlaams Vredesinstituut verschillende onderzoeksprojecten gewijd aan democratisch en vreedzaam burgerschap, onder meer door een analyse van de onderwijsdoelen voor het Vlaams onderwijs die sinds 2021 ingevoerd werden. Op basis van dit onderzoek formuleert het Vredesinstituut in deze sectie enkele concrete aanbevelingen over de rol die burgerschapseducatie en leren over oorlog, geweld en vrede kunnen spelen in het curriculum van de opleiding Defensie en Veiligheid, naast de specifiek op defensie en veiligheid gerichte onderwijsdoelen en opleidingsonderdelen die eigen zijn aan de opleiding.

De afgelopen jaren vernieuwden de Vlaamse regering en het Vlaams Parlement de onderwijsdoelen voor de derde graad van het secundair onderwijs in Vlaanderen. In 2023 publiceerde het Vredesinstituut een analyse van de onderwijsdoelen in het licht van de vraag welke aanknopingspunten de nieuwe eindtermen bieden om te werken rond thema's als democratisch burgerschap en leren over oorlog, conflict en vrede. De bevindingen van deze studie zijn relevant voor curriculumontwikkeling en didactische praktijk in het kader van de opleiding Defensie en Veiligheid.

Ten eerste beklemtonen de Vlaamse onderwijsdoelen het belang van democratisch burgerschap. De eindtermen voor de derde graad (zowel doorstroom- als de dubbele en arbeidsmarktfinaliteit) bieden aanknopingspunten om leerlingen te laten leren over de werking van een pluralistische democratie, alsook over de diverse factoren die in een democratische samenleving invloed hebben op de vreedzaamheid van relaties tussen mensen en groepen. Zo verwacht eindterm 07.01 van leerlingen dat ze leren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat, en dat ze hun verantwoordelijkheid daarin toelichten. De memorie vermeldt dat leerlingen leren hoe de rechtsstaat werkt zowel op bestuursniveaus zoals de gemeente, de provincie, de gemeenschappen, gewesten en de federale overheid als op het niveau van de Europese Unie.³ Het belang van inzicht in de democratische rechtstaat is vanzelfsprekend onmiddellijk en extra relevant voor leerlingen die zich voorbereiden op een loopbaan bij veiligheidsdiensten.

Ten tweede leest het Vredesinstituut in de onderwijsdoelen burgerschap voor de derde graad doorstroom-, dubbele en arbeidsmarktfinaliteit van het secundair onderwijs de mogelijkheid om met leerlingen te werken rond bemiddeling en conflicthanterings- en de-escalatiestrategieën.⁴ Inzicht in conflictsituaties en vaardigheden om met die situaties om te gaan zijn cruciaal voor jongeren die een loopbaan in defensie en veiligheidsdiensten zoals politie of private veiligheid voorbereiden. Ze zijn zowel van nut om op een constructieve manier om te gaan met conflictsituaties waarin ze zelf betrokken bent, als om te bemiddelen en te de-escaleren in conflicten tussen andere mensen of groepen.

Breder lezen we, ten slotte, in de eindtermen voor de derde graad ook aanknopingspunten om leerlingen te laten leren over de betekenis van geweld, oorlog en vrede. De onderwijsdoelen verwachten van leerlingen dat ze kennis verwerven over de manier waarop oorlogen en vrede zich manifesteerden in verschillende samenlevingen en historische periodes.⁵ Deze insteek is in het licht van de pedagogische en didactische vrijheid van scholen en leerkrachten vrij algemeen geformuleerd. In de praktijk kan aan dit onderwijsdoel echter op verschillende manieren concreet didactisch invulling gegeven worden. De afgelopen jaren werd door educatieve organisaties in Vlaanderen een rijk aanbod van educatief materiaal uitgewerkt rond deze thema's. In het kader van het project 'herinneringseducatie' bieden verschillende museale en educatieve partners die bij het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie betrokken zijn bijvoorbeeld educatief materiaal aan om met leerlingen aan de slag te gaan rond de geschiedenis van oorlog en geweld, met het oog op democratisch burgerschap.⁶ Recent ontwikkelde de VRT, in samenwerking met verschillende partners waaronder het Vredesinstituut, ook een *EDUbox Oorlog en vrede: Samen sterker door meer inzicht in conflict*.⁷ In deze EDUbox krijgen leerlingen inzicht in de dynamieken van oorlog en vrede, en leren ze over het internationaal humanitair recht. Voor leerlingen die zich in een opleiding Defensie en Veiligheid willen voorbereiden op een loopbaan bij Defensie of in de veiligheidssector zijn dit soort thema's – naast de aandacht voor de onderwijsdoelen en opleidingsonderdelen die zich specifiek richten op defensie en veiligheidsaspecten – een waardevol en zelfs onmisbaar onderdeel van het curriculum.

5 Slotbeschouwing

Het Vlaams Vredesinstituut werd door de commissie Landsverdediging van de Kamer van Volksvertegenwoordigers gevraagd om een advies te formuleren bij het voorstel van resolutie inzake de versterking en de uitbreiding van de opleiding Defensie en Veiligheid in het kader van de algemene maatschappelijke weerbaarheid (ingediend op 26 januari 2026 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers door Kjell Vander Elst en Paul Van Tigchelt).

Het voorstel van resolutie pleit naast een versterking en geografische uitbreiding van de opleidingen voor een brede visie op veiligheid en maatschappelijke weerbaarheid. In het licht van die brede visie biedt het voorstel van resolutie volgens het Vlaams Vredesinstituut kansen om, naast aandacht voor de specifieke defensie- en veiligheidsgerelateerde onderwijsdoelen en opleidingsonderdelen, in de opleiding Defensie en Veiligheid te werken rond de rijke veelheid aan manieren waarop maatschappelijke weerbaarheid versterkt kan worden, alsook rond de verschillende niveaus (lokaal, democratische samenleving, internationaal) waarop aan weerbare vrede gewerkt kan worden. In lijn met de verwijzing naar democratisch burgerschap in het voorstel van resolutie (én in lijn met de onderwijsdoelen voor de derde graad van het secundair onderwijs in Vlaanderen) beklemtoont het Vredesinstituut bovendien het belang van aandacht in de opleiding voor zaken als kennis over de democratische rechtsstaat, inzicht in conflictsituaties en strategieën om conflicten op een de-escalerende manier te hanteren, en leren over de betekenis van oorlog en vrede.

Eindnoten

¹ Zie het [jaarverslag 2024](#) dat 'weerbare vrede' als centraal thema had en de publicatie [Zoeken naar vrede](#) (2024).

² M. Van Alstein (2023), [Leren over oorlog, conflict en vrede. Gids voor de praktijk](#).

³ M. Van Alstein (2023), [Leren over oorlog, conflict en vrede. Gids voor de praktijk](#), blz. 19.

⁴ M. Van Alstein (2023), [Leren over oorlog, conflict en vrede. Gids voor de praktijk](#), blz. 24-27.

⁵ M. Van Alstein (2023), [Leren over oorlog, conflict en vrede. Gids voor de praktijk](#), blz. 29.

⁶ Zie www.herinneringseducatie.be.

⁷ <https://www.vrt.be/nl/edubox/catalogus#oorlog-en-vrede>.